

ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ У ПРОФІЛЬНІЙ ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ ЗА УМОВ ВІЙНИ

Шелестова Л. В.

доктор пед. наук, ст. наук. співробітник,
пров. наук. співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України

За умов війни найбільш оптимальним варіантом для системи освіти в багатьох регіонах України є змішана форма організації навчання, яка дає змогу більш ефективно використовувати переваги очного та електронного навчання, компенсувати недоліки кожного з них.

Під змішаним навчанням розуміють поєднання традиційних форм навчання з мережевими та дистанційними; поєднання різних форматів навчання в межах одного класу, що забезпечує персоналізацію навчання шляхом надання учням права вибору умов та контролю над процесом оволодіння необхідними компетентностями; гібрид між онлайн- та офлайн-заняттями у класі [2].

Навчання онлайн передбачає цілеспрямований, спеціально організований процес взаємодії учнів і педагога, із засобами інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) та між собою. Він некритичний у просторі, часі й конкретній освітній установі і протікає в специфічній педагогічній системі, елементами якої є мета, зміст, засоби, методи і форми, педагог і учень. За змішаного навчання частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а друга – у самостійній роботі з електронними ресурсами індивідуально або в групах [1]. Тобто, змішане навчання є комбінацією двох складників, які постійно взаємодіють та утворюють єдине ціле: оф-лайн/очне навчання (формат занять у класі) та он-лайн/електронне навчання (заняття з використанням цифрових інструментів).

Використання цифрових освітніх ресурсів у змішаному навчанні набуває абсолютно нових дидактичних властивостей: різноманіття форм подання навчального контенту та мультимедійності; надлишковості, різнорівневості і, як наслідок, варіативності; інтерактивності; гнучкості та адаптивності. Водночас, цифровим освітнім ресурсам притаманні й такі традиційні властивості як науковість, наочність, структурованість і системне викладення навчального матеріалу [4].

Період навчання у старшій школі є складним і динамічним періодом самовизначення учнів: процесом формування особистістю системи власних ставлень до професійно-трудової діяльності, розвитку і самореалізації власних можливостей, формування адекватних професійних намірів і планів, усвідомлення себе як майбутнього спеціаліста. З огляду на це, профільна освіта – засіб диференціації та індивідуалізації навчання, коли за рахунок змін у змісті та організації освітнього процесу повною мірою враховуються здібності та

нахили учнів, створюються умови для отримання ними освіти відповідно до їхніх професійних намірів та інтересів.

Використання технологій змішаного навчання у сучасній профільній загальній середній освіті є важливим чинником підвищення ефективності навчального процесу. Зокрема, вчителі мають можливість створювати індивідуальні навчальні програми для кожного учня, враховуючи їхні потреби, рівень підготовки та індивідуальні особливості. Це сприяє оптимізації навчального процесу та забезпечує кожного учня необхідними знаннями і навичками, створює можливості для учнів активно взаємодіяти з матеріалом навчання через виконання завдань, дискусії та самостійні дослідження. А отже, сприяє розвитку їхнього критичного мислення, аналітичних здібностей та вміння шукати та розв'язувати проблеми.

Завдяки змішаному навчанню учні можуть мати доступ до широкого спектру навчальних ресурсів, включаючи онлайн-курси, відеоуроки, інтерактивні вправи та електронні підручники, що розширює їх можливості навчання та дозволяє отримати різноманітніші та цікавіші знання. Окрім того, використання інтерактивних технологій та онлайн-ресурсів може зробити навчання цікавішим та залучити учнів, особливо тих, хто більш схильний до використання сучасних технологій. Це може підвищити їхню мотивацію до навчання та покращити їхні результати.

Змішане навчання допомагає учням розвивати цифрові навички та компетентності, які є необхідними в сучасному цифровому світі. Вони навчаються працювати з різними інформаційними технологіями та вміти швидко знаходити та аналізувати інформацію в Інтернеті.

Змішане навчання дає змогу кожному учневі знаходити та використовувати ті ресурси, які найбільше відповідають його нахилам та задовольняють його потреби, що робить процес навчання ефективнішим та привабливішим. Так, наприклад, учні-візуали мають можливість опановувати навчальний зміст за допомогою відеоуроків, ілюстрацій, діаграм, виконання інтерактивних вправ тощо, які розміщені на онлайн-ресурсах. Учні-аудіали для засвоєння матеріалу мають змогу використовувати аудіоуроки, подкасти, брати участь в онлайн-обговореннях, аудіо-конференціях тощо. Для учнів-кінестетиків доступні практичні завдання, віртуальні лабораторії та симуляції, які дають змогу «відчути» матеріал. Для учнів, які мають нахили до філології, доступні електронні книги, блоги, статті, текстові матеріали, за допомогою яких вони можуть розвивати власні здібності. Учні, які мають гарно розвинені логіко-математичні здібності, мають змогу розв'язувати завдання, математичні головоломки, логічні завдання та ігри на різних онлайн-платформах.

Реалізація змішаного навчання у профільній загальній середній освіті передбачає використання різноманітних типів цифрових ресурсів: інструментів для планування навчальної діяльності (електронних журналів, органайзерів); інструментів для створення спільнот (соціальних мереж); інструментів для співпраці (Google Docs, Word Online тощо); інструментів для комунікації та зворотного зв'язку (ZOOM, Meet, Skype, Edmodo, Hangouts, тощо); інструментів

для створення навчального контенту (Padlet, Educreations, Quizlet, QuizWhizzer, Kahoot!, МАЙСТЕР-ТЕСТ, ClassMarker тощо), цифрові колекції навчального контенту (Testorium, Mozaik, Octagon Studio та ін.) тощо.

Узагальнюючи результати науковців і практиків, виділимо такі особливості змішаного навчання:

- *зміна акцентів у взаєминах педагога й учнів*: учитель виконує роль тьютора, консультанта з певного навчального предмета; замість озвучування навчального матеріалу та опрацювання певних навичок учитель організовує навчальний процес;

- *пріоритет самостійної діяльності учнів* (основу навчальної діяльності складає цілеспрямована, інтенсивна і контрольована самостійна робота; кожен учень може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним планом, комплексно використовуючи спеціальні засоби навчання та узгоджуючи можливість спеціального контакту з учителем; учень стає суб'єктом, якому допомагають навчатися);

- *організація індивідуальної підтримки* кожному учневі як у процесі навчання в класі, так і під час спілкування в мережі за допомогою отримання зворотного зв'язку від учителя;

- *активне використання групової форми роботи* (робота над проектами, організація дискусій, семінарів, форумів, електронних конференцій, які синхронні або асинхронні за часом);

- *використання цифрових ресурсів*, що передбачає роботу з будь-яким контентом у будь-який час у режимі онлайн, можливість відслідкувати свій рейтинг в електронному журналі, пройти тестування з метою перевірки власних знань із навчального предмета, ознайомитись із додатковими джерелами з теми за допомогою аудіо- чи відеоуроків, презентацій тощо [3].

Загалом, змішане навчання як організаційна форма має ряд переваг:

- *гнучкість*: є можливість навчатися в синхронному та асинхронному режимі, згідно з індивідуальним графіком; навчатися можна з будь-якого носія (комп'ютера, планшета, смартфона);

- *персоналізація/індивідуалізація*: за рахунок використання цифрових ресурсів є можливість вибору останніх, темпу навчання, часових меж тощо;

- *варіативність та надлишковість навчального контенту*: вчитель перестає бути єдиним джерелом інформації; доступ до неї є варіативним за рахунок її розміщення на електронних носіях або в онлайн-середовищі; надлишковість інформації дає змогу учням сформувати навички роботи з нею;

- *інтерактивність*: досягається за рахунок використання мультимедіа, підкастів, форумів тощо;

- *чіткість освітньої траєкторії*, можливість спостерігати за кожним, корегувати й адаптувати навчальну діяльність;

- створення умов для розвитку навичок творчої та пошукової діяльності;

- прозорість системи оцінювання, особливо за умови автоматичної перевірки результатів виконання завдань;

- підвищення мотивації та активності учнів, рівня їхньої самостійності та самоконтролю;

зняття логістичних обмежень за рахунок можливості працювати дистанційно [5].

Водночас, попри очевидні переваги, змішане навчання має також низку недоліків та ризиків:

- зменшення особистісної взаємодії між учителем та учнями, учнів поміж собою, висока імовірність виникнення почуття ізольованості від учителів та від інших учнів;

- зміна ролей учасників освітнього процесу та максимальна участь батьків в освітньому процесі (учитель дає завдання і контролює якість їх виконання, батьки – навчають);

- висока імовірність зниження мотивації навчання за рахунок низької самодисципліни та відсутності зовнішнього контролю, що може стати причиною зниження рівня оволодіння базовим змістом освіти;

- недоліки цифрового контенту для дистанційного навчання молодших школярів: недостатнє врахування вікових особливостей молодших школярів, дисбаланс між текстовою та ілюстративною інформацією, наявність фактичних помилок тощо;

- можливість вирішення лише заздалегідь формалізованих дидактичних ситуацій і неможливість оперативної зміни заздалегідь спланованого процесу навчання;

- можливість урахування обмеженої кількості формалізованих і контрольованих особистісних і діяльнісних характеристик учнів;

- технічні труднощі у разі відсутності доступу до цифрових ресурсів;

- недостатня готовність учнів працювати з цифровими інструментами;

- недостатній рівень володіння комп'ютерними технологіями в учителів;

- необхідність докладати більше зусиль для виконання необхідних завдань усіма учасниками освітнього процесу;

- збільшення навантаження на очі, погіршення постави за рахунок тривалого перебування за комп'ютером;

- недостатнє розроблення онлайн-ресурсів для забезпечення можливості організації навчання з усіх навчальних предметів, котрі передбачені Стандартом початкової освіти, що створює додаткові труднощі для педагога: необхідність аналізу існуючих інформаційних ресурсів, здійснення вибору, розробку власних ресурсів тощо;

- витратність, оскільки змішане навчання потребує технічної підтримки та певних коштів на створення цифрового навчального контенту [5].

Отже, змішане навчання дає змогу розширити освітні можливості учнів за рахунок збільшення доступності і гнучкості освіти, врахування їх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу і ритму освоєння навчального матеріалу; стимулювати формування активної позиції учня (підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, в тому числі в освоєнні навчального матеріалу, рефлексії та самоаналізу) і, як наслідок, підвищення

ефективності освітнього процесу в цілому; трансформувати стиль педагога, перейти від трансляції знань до інтерактивної взаємодії з учнями; індивідуалізувати і персоналізувати освітній процес, коли учень самостійно визначає свої навчальні цілі, способи їх досягнення, враховуючи свої освітні потреби, інтереси і здібності, а вчитель виконує роль помічника і наставника. Змішана форма організації навчання має свої переваги й недоліки, які варто враховувати в організації освітнього процесу у профільній загальній середній освіті в умовах війни.

Список літератури

1. Кузьменко О. Змішане навчання як інноваційна форма організації навчального процесу в школі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2017. № 3. С. 140–147.
2. Шелестова Л. В. Змішана форма організації навчання у сучасній школі. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» (м. Київ). Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 вересня 2021 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : «Видавництво Людмила», 2021. С. 125–127.
3. Шелестова Л. В. Змішане навчання у початковій школі : методичні рекомендації. Київ : «Фенікс», 2021. 48 с.
4. Шелестова Л. В. Змішане навчання як форма організації спільної діяльності учителя й учнів. Scientific Collection «InterConf», (72): with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (August 26-28, 2021). Hamburg, Germany: Busse Verlag GmbH, 2021. С. 190–194.
5. Шелестова Л. В. Переваги й недоліки змішаного навчання у початковій школі. Modern trends in development science and practice. Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference. Varna, Bulgaria. 2021. Pp. 488–490.